

FORSKNING I PRIVATE LANDBRUG - LANDMÆNDENES ERFARINGER

INGER ANNEBERG

DCA RAPPORT NR. 122 - JUNI 2018

AARHUS
UNIVERSITET

DCA - NATIONALT CENTER FOR FØDEVARER OG JORDBRUG

FORSKNING I PRIVATE LANDBRUG - LANDMÆNDENES ERFARINGER

DCA RAPPORT NR. 122 · JUNI 2018

Inger Anneberg

Aarhus Universitet
Institut for Husdyrvidenskab
Blichers Allé 20
Postboks 50
8830 Tjele

FORSKNING I PRIVATE LANDBRUG - LANDMÆNDENES ERFARINGER

Serietitel	DCA rapport
Nr.:	122
Forfatter:	Inger Anneberg
Udgiver:	DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Blichers Allé 20, postboks 50, 8830 Tjele. Tlf. 8715 1248, e-mail: dca@au.dk, hjemmeside: www.dca.au.dk
Rekvirent:	DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug
Fotograf:	Forsidefoto: Colourbox
Tryk:	www.digisource.dk
Udgivelsesår:	2018
	Gengivelse er tilladt med kildeangivelse
ISBN:	Trykt version 978-87-93643-52-9. Elektronisk version 978-87-93643-53-6
ISSN:	2245-1684

Rapporterne kan hentes gratis på www.dca.au.dk

Rapport

Rapporterne indeholder hovedsageligt afrapportering fra forskningsprojekter, oversigtsrapporter over faglige emner, vidensynteser, rapporter og redegørelser til myndigheder, tekniske afprøvninger, vejledninger osv.

Forord

Jordbrugsforskning kræver ofte samarbejde mellem landmænd og forskere; og i nogle tilfælde udføres forskningen på private landbrugsbedrifter.

Et sådant samarbejde kan være både en udfordring og en berigelse for de involverede landmænd og forskere. Formålet med denne rapport har været at undersøge landmændenes erfaringer med at deltage i driftsbaseret forskning, herunder hvilke positive og negative oplevelser, de har haft, og som kan have betydning for deres (og andres) motivation for at åbne bedriften for nye forskningsprojekter.

Ud fra denne viden er det håbet, at nærværende rapport kunne give inspiration, råd og vejledning, som kan klæde andre forskere og landmænd bedre på i forhold til fremtidigt samarbejde.

Projektet skal således forhåbentligt være med til at styrke interessen for samarbejdet mellem landmænd og forskere samt sikre, at forskerne kan udføre forskning af høj kvalitet på private landbrug.

På den baggrund vil vi gerne sige stor **tak** til landmænd, der sagde ja til at lade sig interviewe og til forskere, der har bidraget med at forklare de forskellige typer af forskning, som foregår i samarbejde med private landbrug.

Undersøgelsen er udført for DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug af post doc og antropolog Inger Anneberg, Institut for Husdyrvidenskab, Aarhus Universitet.

En baggrundsgruppe har fulgt projektet. Gruppen har bestået af chefkonsulent Claus Bo Andreasen, centerleder, direktør Niels Halberg, seniorforsker John Erik Hermansen og professor Jan Tind Sørensen.

Niels Halberg,

Direktør DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Indledning	7
Baggrund – Hvordan samarbejder forskerne med private landbrug?	8
Hyppighed og stigning	9
Gartnerier	10
Særlige udfordringer	10
Materiale og metode	12
Resultater	13
Om respondenterne	13
Kendskab til hvem der stod bag projekterne	13
Betæneligheder forud for et projekt	13
Orientering undervejs i projektet – hvad betyder det?	14
Orientering om slutresultatet, hvad betyde det	14
Var der utilfredshed efterfølgende?	16
Generel deltagelse i forskning	17
Hvorfor siger landmændene ja til at deltage i forskning?	17
Hvad kan gøre et samarbejde med forskerne besværligt?	19
Hvad kan fremme samarbejdet?	22
Betydningen af økonomisk kompensation for at deltage	23
Rådfører landmænd sig med deres organisation/dyrlæge før de siger ja til at deltage i forskning?	24
Om at ville deltage i forskning fremover	25
Bliver I overrendt?	26
Forskning som myndighedsbetjening	26
Skepsis på grund af debatten i medierne	28
Sammenfattende diskussion	30
Anbefalinger	32

Indledning

I dele af forskningen ved AU DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug indgår det som et vigtigt element, at forskerne samarbejder med private landbrug. Mange forskere har løbende brug for et samarbejde med landbrug/landmænd for at udføre deres forskning, og det er vigtigt, at landmændene kan og vil deltage. Der har imidlertid ikke været lavet en systematisk opsamling af viden på området, og derfor iværksatte DCA i slutningen af 2017 en undersøgelse af landmænds erfaring med at deltage i forskning. Projektet har fået titlen: **Forskning i private landbrug - landmændenes erfaringer.**

Formålet med projektet har været at undersøge landmændenes erfaringer med at deltage i forskningsprojekter, herunder hvilke positive og negative oplevelser de måtte have haft, som kan have betydning for deres (og andres) fremtidige motivation for at åbne bedriften for nye forskningsprojekter. Ud fra denne viden håber vi at kunne give inspiration, råd og vejledning, som kan klæde andre forskere og landmænd bedre på i forhold til fremtidige fælles samarbejder omkring bedriftsbaserede forskningsprojekter mellem landbrug og universitet. Projektet skal således forhåbentligt være med til at styrke interessen for samarbejdet mellem landmænd og forskere samt sikre, at forskerne kan udføre forskning af høj kvalitet på private landbrug.

Der er arbejdet ud fra følgende forskningsspørgsmål:

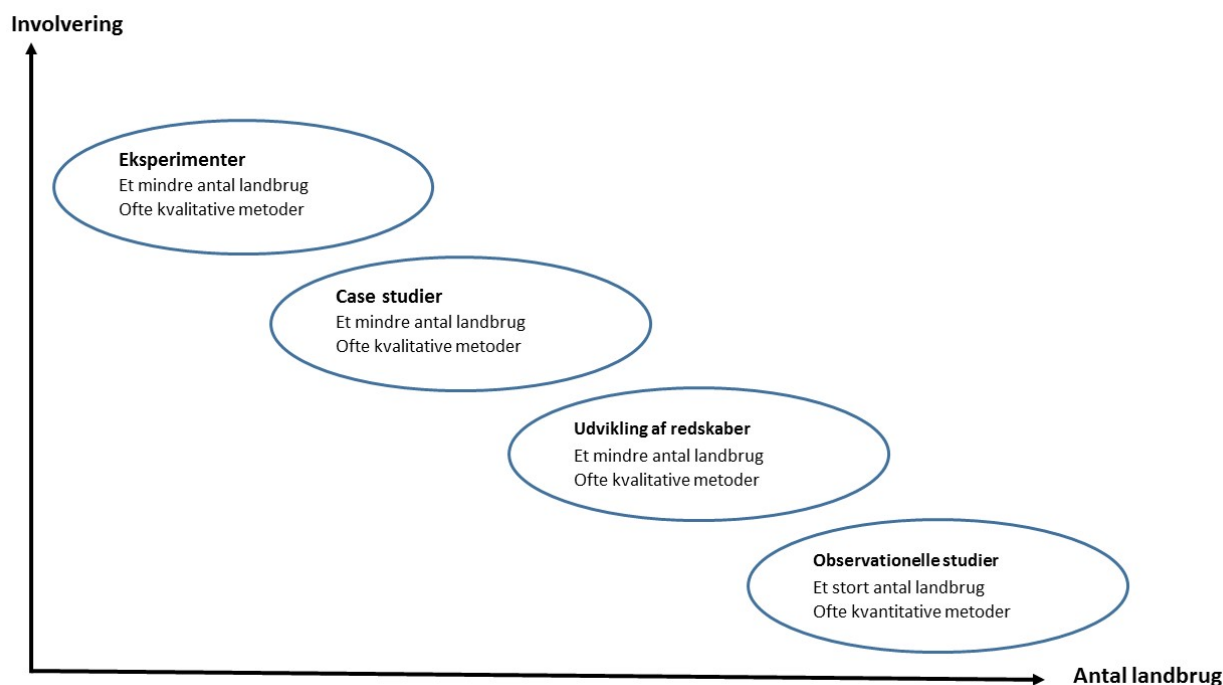
- Hvilke typer af involvering af private landbrug og landmænd findes i dag i DCA-regi? Beskrivelse af omfang og typer af samarbejdsprojekter
- Hvilke konkrete erfaringer/råd har forskerne i bedriftsbaseret forskning at give videre i forhold til samarbejdet med landmænd?
- Hvad virker motiverende, og hvad er barrierer for landmænd, der har prøvet at deltage i bedriftsbaseret forskning?
- Hvad spiller en rolle for, at landmændene oplever tilfredshed/utilfredshed i forhold til at deltage i bedriftsbaseret forskning?

Baggrund – hvordan samarbejder forskerne med private landbrug?

En række forskere/institutedere i DCA beskrev i et spørgeskema udsendt på e-mail, hvilken type samarbejder man har eller har haft med private landbrug.

15 forskere/gruppeledere fordelt på forskellige forskergrupper fra fem forskellige institutter har svaret. Enkelte svar henviste til, at samarbejde var meget sjældent eller først og fremmest indirekte via samarbejde med fx organisationer/virksomheder eller virksomhedernes databaser.

Forskernes beskrivelse af typer af samarbejdsprojekter samt af involvering vises i Figur 1.

Figur 1. Typer af projekter og niveau af involvering med private landbrug beskrevet på baggrund af forskersvar

Som det fremgår af figur 1, så bygger nogle typer af bedriftsforskning på såkaldt "observationelle studier", hvor forskerne (evt. med hjælp fra rådgivere eller teknikere) indsamler data fra et større antal landbrug. Dette kan være data om husdyrproduktionen eller fra markbruget og rapporteres ofte i en form, hvor data kan anvendes til kvantitative (og statistiske) analyser. Bedrifterne kan være udvalgt repræsentativt så de antages tilsammen at udgøre et billede af en større population, fx bedrifter med so-hold. Der er i sådanne undersøgelser kun lille involvering af den enkelte landbruger ud over interviews.

I andre typer af bedriftsbaseret forskning er der behov for at undersøge og forstå flere detaljer i driftsledelsen og sammenhængen imellem denne, landmandens produktionsfaktorer og resultater i form af fx mælkeydelse, udbytter, økonomi, miljøpåvirkning eller dyrenes sundhed og velfærd. Et vigtigt aspekt er at udvikle og teste styringsredskaber til understøttelse af landmandens driftsledelse. Dette kræver derfor mere involvering af den enkelte landbruger, et tættere samarbejde mellem forsker og landbruger, og bl.a. derfor indgår et mindre antal landbrug i projektet. Der lægges vægt på at forstå og forklare i dybden mere end at dække en statistisk repræsentativ gruppe, såkaldt Case studier.

De største krav til involvering af landbrugeren i samarbejde om forskning stilles i projekter, hvor landbruget er vært for et egentligt kontrolleret forsøg. Det kan være en opdeling af en husdyrbescætning i forskellige hold, som får forskellig fodring eller anden behandling. Dette stiller krav til landbrugeren om en langsigtet forpligtigelse for at gennemføre hele forsøget i sin fulde længde og kan medføre ulemper i dagligdagen. Derfor er det formentligt vigtigt, at der er god gensidig dialog og forståelse fra start til slut, og der er behov for at få klarlagt, hvilke erfaringer både landbrugere og forskere har gjort med sådanne gårdforsøg.

En del af de ovennævnte eksempler er studier, hvor flere forskellige metoder bringes i anvendelse i samme undersøgelse. Mange af projekterne er samarbejdsprojekter (fx samarbejde med Seges, andre interesseorganisationer eller virksomheder), mens andre projekter er nogle udført som en del af AU's myndighedsaftale med Miljø- og Fødevarerministeriet . Figur 1 er ikke dækkende for alle typer af samarbejde med private landbrug, men giver et aktuelt billede af, hvordan det beskrives af de forskere, der har svaret, at de jævnligt samarbejder med private landbrug.

Hyppighed og stigning

For nogle forskere er der tale om hyppigt samarbejde, mens det for andre foregår mere sjældent eller beskrives som "engang imellem". Samarbejdets varighed beskrives som meget forskelligt. Over 1-4 år er det der hyppigst nævnes, men også kortvarige samarbejder fra få måneder op til 1 år er på tale.

Halvdelen af de adspurgte forskere mener, at samarbejdet med private landbrug er steget gennem de seneste fem år, dels arealmæssigt og dels i antal. Forklaringen på dette skyldes blandt andet et stigende behov for at sikre, at forskningen er relevant for praksis. Som det siges af flere: "Det er relevant at afprøve tingene i den virkelige verden".

Desuden kræver flere af de puljer, hvor man søger forsknings- og udviklingsmidler, samarbejde med private landbrug.

De øvrige forskere mener, at niveauet af samarbejde er nogenlunde uforandret set over de seneste fem år. Flere forskere nævner, at de er helt afhængige af, at landmænd vil medvirke.

Gartnerier

Enkelte af projekterne relaterede til gartnerier, hvor samarbejdet med praksis beskrives som hyppigt. Ofte er dette samarbejde dog anderledes end med praktisk landbrug, og ville kræve en særskilt undersøgelse eller beskrivelse, som der ikke har været plads til i dette projekt. For gartnerierne gælder det blandt andet, at en del af dem har egen forsøgs- og udviklingsafdeling.

Særlige udfordringer

Forskerne blev også bedt om at pege på, hvad de så som særlige udfordringer ved samarbejde med praktisk landbrug. Svarene kan deles i tre temaer:

- Tilstrækkeligt gennemarbejdede aftaler ved finansiering og indpasning i bedriftens hverdag
- Risiko for at landbrugerne opfatter emnet som ømtålelige spørgsmål, og for at de frygter for, at resultatet kan lede til strengere regulering
- Tid til planlægning og gensidig forståelse af projektets indhold og faldgruber ved udførelsen

Betydningen af de enkelte udfordringer afhænger i sagens natur af den type samarbejde, der er tale om.

Udfordring 1: Tilstrækkeligt gennemarbejdede aftaler ved finansiering og indpasning i bedriftens hverdag

Ordentlige, klare aftaler om det arbejde, der skal udføres, er afgørende for en god kommunikation med landmanden. Desuden skal kompensation for merarbejde og andre udgifter være på plads fra starten. Når forskerne nævner, at de har haft et godt samarbejde i et projekt, hægter de det blandt andet op på, at de har tid til en god dialog med værten.

"Jeg har ikke selv oplevet modstand. Man skal have respekt for det landmændene siger, lytte til dem og have en god dialog, prøve at præsentere det man vil på en måde, så de oplever, at de har noget at skulle have sagt."

"Det handler om lydhørhed og tilbagemeldinger."

Relationer til landmanden afhænger også af typen af projekter. I nogle projekter handler det om indsamling af data (fx mælkeprøver), som ikke forstyrrer dyr eller landmand. I denne type projekter oplever man ofte velvilje og interesse fra landmanden. Samarbejde i projekter, hvor der ikke er tilstrækkeligt med midler til en rimelig kompensering af værterne, kan være besværligt.

Udfordring 2: Risiko for ømtålelige spørgsmål og frygt for strengere regulering

På spørgsmålet om man så særlige udfordringer ved at arbejde med forskning i praktisk landbrug pegede nogle forskere på, at i tilfælde hvor forskningsspørgsmålene er ømtålelige, kan det være vanskeligere at finde landmænd, der vil deltage. Den politiske dagsorden kan have betydning for, at nogle ikke ønsker at deltage.

Dette afhænger selvsagt af typen af projekter, men det er en bekymring hos nogle forskere, at nogle landmænd tøver med at ville samarbejde, hvis de frygter det kan medvirke til en øget og strengere regulering.

Udfordring 3: Tid til planlægning og gensidig forståelse af projektets indhold og faldgruber ved udførelsen

Forskere pegede også på, at det i praksis ofte er svært for begge parter at afsætte tilstrækkelig tid til, at landmændenes får den nødvendige indsigt i projektets indhold. Dette kan være af stor betydning for et vellykket forløb for at sikre, at hverdagens driftsledelsesbeslutninger ikke kommer til at ødelægge noget for det aktuelle studie. De fremhæver også, at det er tidskrævende at sætte tid af til løbende opfølgning og feedback til landmændene. Det tager tid at kommunikere godt med landmændene, og det skal indregnes i projektets tidsbudget, også for at sikre, at landmændene får ordentlig feedback om resultaterne.

"Udfordringen er bl.a. at der skal budgetteres med, at en del af tiden i projektet går til dialog med landmændene og til specifik afrapportering/tilbage melding til deltagende landmænd. Vi er helt afhængige af, at landmænd vil medvirke. Derfor er det vigtigt, at de oplever, at de deltager i noget, som gør en forskel, og at de får feedback om resultaterne. Det er vigtigere, end hvad de får i kompensation for ekstra arbejde."

Det er desuden afgørende, at forskerne kender og forstår landmandens organisering af arbejdet, herunder hans/hendes fokuspunkter og forhåndsviden. Dette gælder især, når det drejer sig om gennemførelse af eksperimentelle undersøgelser. To forskere, som i øvrigt er taknemmelige for landmændenes villighed til at lægge bedrift til forsøg, udtrykte det således:

"Udstationering af forsøg er en udfordring og til tider en virkelig prøvelse. Selv engagerede forsøgsværter kan lave fejl, som nogle gange ødelægger forsøgsarbejde og resultater. Værterne kan mangle en omhu og sans for, hvad der er vigtigt for at kunne uddrage konklusioner fra forskningsforsøg på trods af, at vi forsøger at guide, påtage os meget ansvar samt engagere."

"Vi er nogle gange helt afhængige af landmandens valg og troværdighed med hensyn til at følge forsøgets retningslinjer."

Det nævnes også, at selve det at finde landmænd, der vil samarbejde om eksperimentelle undersøgelser, kan være en udfordring, fordi der er en risiko for, at kun de mest innovative siger ja. De, der mangler overskud, er mindre tilbøjelige til at sige ja, og hvis de gør det alligevel, kræver det særligt fokus på at bruge tid på at give dem feedback, ellers siger de ikke ja en anden gang.

Materiale og metode

Fem forskellige forskningsprojekter blev valgt ud, hvor forskere har samarbejdet med private landbrug, se tabel 1. Projekterne blev valgt ud fra, at de skulle repræsentere forskellige typer af forskning, forskellige typer af deltagerinvolvering og forskellige antal deltagere. Tre projekter involverede besætninger med husdyr, mens to involverede bedrifter, hvor fokus var på virkemidler i forbindelse med miljøet.

Tabel 1. Antal interviewede landmænd fordelt på fire forskningsprojekter

Projekt Ammesøens velfærd	60 bedrifter deltog, 10 interviews - udvalgt blandt besætninger med mere end 500 søer	Lav deltagerinvolvering
Projekt Årsager til døde pøtgrise i økologiske besætninger	10 bedrifter deltog, 7 landmænd interviewet	Høj deltagerinvolvering
Projekt Drænrør	2 deltagere, begge blev interviewet	Lav deltagerinvolvering
Projekt Minivådområder	5 deltagere, 4 blev interviewet	Høj deltagerinvolvering
Projekt Forlænget Laktation	4 bedrifter deltog, 3 interviews	Høj deltagerinvolvering

I alt blev 26 landmænd interviewet. Interviewene foregik telefonisk, og der blev anvendt et spørgeskema med lukkede og åbne spørgsmål. Efterfølgende blev respondenternes svar analyseret, og data gjort op kvantitativt og kvalitativt. De kvalitative data er kodet og organiseret i temaer.

De kvantitative svar opgøres dels opsat i tabeller, dels som tekst. Under nogle tabeller er der indsat kommentarer fra deltagerne. Nogle spørgsmål var åbne spørgsmål, og de præsenteres kvalitativt i form af temaer.

Resultater

Om respondenterne

Fire af respondenterne var kvinder, mens 22 var mænd. Respondenterne var i alderen 36-68 år. Alle var ejere af bedriften.

Bedrifter med konventionelle søer var i størrelsen 700-1400 søer. Bedrifter med økologiske søer var i størrelsen 100-1500. Bedrifter med malkekøer havde mellem 115 og 180 køer. Bedrifter med planteavl havde mellem 100 og 600 ha jord.

Kendskab til hvem der stod bag projekterne

De 26 er blevet interviewet ud fra deres deltagelse i fire forskellige typer af forskningsprojekter. Vedr. de konkrete projekter blev landmændene spurgt, om de havde en klar fornemmelse af, hvem der stod bag projektet. Flertallet (N=25) svarede, at det havde de, kun 1 svarede nej.

Landmændene blev også spurgt, om det var vigtigt for dem og deres deltagelse i forskning, hvem der stod bag, for eksempel om det var universitetet alene, en af deres egne interesseorganisationer eller et samarbejde?

For lidt mere end halvdelen betød det ikke noget, hvem der stod bag. Det afgørende var, hvad projektet handlede om. To nævnte, at det der betød mest var, hvad man selv fik ud af projektet i form af ny viden. Fire nævnte, at de fandt det vigtigt, at det var deres egen organisation, som stod bag, mens fire påpegede, at de først og fremmest sagde ja til at deltage, hvis det var universitetet, der stod bag, eller hvis der var tale om et samarbejde mellem universitet og erhverv.

"Jeg siger først og fremmest ja, hvis det er universitetet, der står bag. Jeg er mere forbeholden, hvis det er private firmaer, og hvis det skal bruges i markedsføring." (18).

Betænkeligheder forud for et projekt

Flertallet havde heller ikke betænkeligheder forud for deltagelse i projektet (N=23), men enkelte nævnte konkrete betænkeligheder, blandt andet bekymring for om anlæg af minivådområde rent faktisk ville virke og hvis ikke, ville det så blive fjernet igen? En anden betænkelighed vedr. anlæg af minivådområder gik på, om området på sigt ville få særlig miljøstatus, som ville hindre, at det kunne dyrkes igen. En betænkelighed hos en landmand i et projekt med dyr gik på, at projektet varede lang tid i hans optik, og han var i tvivl om, hvorvidt han kunne bevare motivationen. En anden nævnte, at han på den ene side ikke var betænkelig, men på den anden side betød det noget i en travl hverdag, hvordan projektet involverede hans medarbejdere:

"Egentlig er jeg ikke betænkelig, men det er vigtigt at vide, i hvor høj grad sådan et projekt involverer mine medarbejdere i en travl hverdag. Hvor mange praktiske udfordringer er der? Hvor meget kan jeg sætte dem til at registrere, den slags. De skal deltage, det er en del af at være her, men det kræver også en pålidelige samarbejdspartner, som kan forklare, hvad det går ud på (23).

Orientering undervejs i projektet – hvad betyder det?

Løbende orientering undervejs i projektet blev efterlyst og vægtet højt af nogle, men ikke af alle. For nogle landmænd var det først og fremmest slutresultatet, der talte. For andre var løbende orientering en forudsætning for at føle ejerskab til projektet. En kritiserede, at der blev delt for lidt viden med landmændene undervejs.

"Jeg synes, vi har fået for lidt at vide undervejs. Det har været svært at få nogle tal ud af forskerne, vi burde være blevet løbende orienteret, fx bare et halvårligt nyhedsbrev. Det er som om, de har været bange for at få tal publiceret for tidligt, inden ministeriet så dem, og de skal jo også have dem med i tidsskrifter" (17).

Langvarige projekter over flere år blev også nævnt som eksempler på, hvor det var vigtigt at få orientering undervejs. At vide, hvor projektet bevægede sig hen, var vigtigt for nogle og påvirkede motivationen til at fortsætte.

"Altså, når det går over flere år, så tænker man, at man holder motivationen ved at blive orienteret undervejs. Især hvis der er sure perioder, hvor man skal indsamle døde grise om sommeren (...) Vi havde faktisk 1-2 møder undervejs, mens projektet var oppe at køre, hvor der blev evalueret og gjort status. Det var godt. Jeg kunne også selv have ringet og spurgt. Vi tænkte da af og til på, om vi nu gjorde det rigtige, når vi samlede data ind, men så kunne vi jo rette til, når forskeren kom på besøg igen (20).

"Orientering undervejs er virkelig vigtig for motivationen, man vil gerne vide, om det går fremad, men det må heller ikke påvirke forskningen, det er en balance, fordi det var et langt projekt. Vi lavede registreringer i to år, så når man får feedback, så holder man gejsten" (13).

Orientering om slutresultatet. Hvad betyder det?

To landmænd huskede ikke, at de blev orienterede om projektets endelige resultatet, mens to sagde, at de ikke blev orienterede. De øvrige blev orienterede enten via mail eller tlf. (tilsendt en rapport) (N= 9) eller via et møde på universitetet i Foulum (N=5). Nogle nævnte, at de var blevet orienteret på gården (N=3), mens en enkelt landmand havde fulgt med i projektets afslutning via en hjemmeside på nettet. Fem fortalte, at de var inviterede til at høre om projektet på et Ph.d.-forsvar, men ingen af dem deltog.

En landmand, der ikke huskede, om han fik noget at vide om slutresultatet af det projekt, han var med i, sagde: *"Det ville have været skønt, men jeg husker ikke, vi fik det. Sådan at vide hvad man har bidraget med, det betyder da noget. (2)".*

Samtidig kunne der gå for lang tid mellem projektets afslutning og til rapporten kom. Det betød for nogle, at den afsluttende rapport fik mindre betydning.

"Jeg ved, at rapporten kom lang tid efter, at projektet var afsluttet. Det sker jo tit for undersøgelser af den slags, men da den kom, var vi jo langt videre." (3).

Betydningen af at blive orienteret om projektets slutresultat blev af flere fremhævet som meget vigtig. Uden at få slutresultatet kunne ens medvirken føles frustrerende, og man ville få for lidt udbytte.

"Det SKAL man jo have, ellers er der ikke noget ved det. Jeg har slet ikke overvejet det modsatte"... (23).

"Vi vil jo gerne være opdaterede, være med på beatet, have den nyeste viden, er der noget, vi kan gøre anderledes? Derfor er det vigtigt med tilbagemeldinger, så man kan bruge resultatet." (10).

Svaret omkring slutresultaterne kan opdeles i to temaer:

- Vi fik mere fornemmelse af, hvordan vi kan håndtere et problem
- Vigtigt at orientere om slutresultatet, men det kan gøres på forskellige måder

Vi fik mere fornemmelse af, hvordan vi kan håndtere et problem

Landmænd fremhævede især slutresultatet som vigtigt, når de kunne relatere det direkte til forbedringer i egen praksis.

"Jeg synes, det har betydet noget for personalet, de fik bedre blik for de problemer ammesøerne kan have, blandt andet risiko for skuldersår. Det er vigtigt for os, at dyrene har det godt, og det gav os noget at snakke om undervejs, hvor vi lærte om huldstyring, og om hvordan dyrene skal se ud. Resultatet bekræftede samtidig, hvad vi vidste i forvejen, at vi skal holde øje med de særligt udsatte dyr." (9).

En anden landmand fra samme projekt oplevede slutresultatet som skuffende. Han påpegede, at det var et projekt, der var mange ressourcer sat ind på, men der kom ikke noget brugbart ud af det for ham.

En tredje påpegede, at et resultat ikke var afgørende for ham personligt, det var det samlede resultatet som talte:

"Det var ikke så vigtigt for mig. Jeg føler, de bruger mine data i et samlet resultat, så forskeren får noget ud af det. Det er det vigtigste. Hvis der så kommer noget viden ud, som er oversat i et af vores fagblade, så er det fint. Men forskning er ikke noget, som lige sker på én dag, man må virkelig være tålmodigt indstillet." (26).

En landmand, der medvirkede i et virkemiddel-projekt, påpegede, at slut-resultatet viste ham, at det var bøvlet værd.

"Det er meget positivt, helt sikkert og har vist, det var bøvlet værd. Vi har en sø neden for gården nu, og hvis det nu IKKE havde virket, så havde det jo været irriterende, det er rart, at det fungerer, som det skal (15).

Vigtigt at orientere om slutresultatet, men det kan gøres på forskellige måder

Landmændene havde ikke noget entydigt ønske om, hvordan forskerne bedst kan give besked om slutresultatet af et projekt, eller om hvordan man bliver opdateret undervejs. Nogle ville helst have et telefonopkald, andre en kort mail, måske med en rapport, mens andre igen foretrak mundtlig besked via et møde. Nogle ville gerne have en mundtlig besked ude på gården, mens andre foretrak at deltage i fælles møder, for eksempel på universitetet sammen med andre landmænd.

"Jeg vil helst forskerne kommer ud på gården og fortæller om projektet. Hvis man har lagt ejendom til forskning, så skal de gerne sætte lidt tid af til det. Noget kan være så kompliceret, at det fordrer, man får en briefing, og det giver motivation og forståelse til næste gang, hvis man får en god behandling. Fordi jeg fik at vide, hvad det her projekt betød, så vil jeg godt hjælpe næste gang (18).

Nogle nævnte, at alt for forsker-formulerede skriftlige rapporter kan være svære at bruge, og en enkelt nævnte, at det var fint nok at blive inviteret til et Ph.d. forsvar men:

"Jeg kan ikke huske, om vi fik resultatet på mail, jeg var inviteret med til forsvaret, men det var på engelsk, og så var det uden interesse." (26).

En respondent fremhævede, at formen som man får besked på, ikke er så afgørende. Det vigtige er, at man på en eller anden måde får en tilbagemelding.

"Det kommer jo an på, hvor kompliceret det er. Hvis det bare er et simpelt resultat, så er det fint på papir, men hvis det er kompliceret, så giver det god mening med et fællesmøde." (1).

Var der utilfredshed efterfølgende?

Landmændene blev også spurgt, om der var dele af projektet, de var utilfredse med, da det var afsluttet. Her svarede flertallet nej (N= 21), mens 5 svarede ja. En gennemgående begrundelse for utilfredshed blev hos nogle deltagere koblet sammen med den økonomiske kompensation i et GUDP projekt, som de stadig ikke havde fået udbetalt, trods det at projektet var afsluttet flere måneder tilbage.

"Vi har udført arbejdet, men at få pengene som vi var lovet i kompensation er en anden sag. Det har taget urimelig lang tid. Det her projekt startede for fire år siden, regnskabet blev sendt ind i foråret sidste år, men der er ingenting sket endnu. Sådan er det. Altså, papirusseri og opgørelse var omstændelig, det kunne jeg ikke finde ud af selv, vi havde en ude for at fortælle os om det. Så den del har ikke været spændende." (20).

"Det er en langsommelig bureaukratisk betaling, jeg kan godt forstå, alt skal skrives op, og alt det der, men at der skal gå så lang tid, selv om vi har haft revisor på. Hvorfor skal det tage så lang tid?" (21).

Generel deltagelse i forskning

I tabel 2 ses, hvordan respondenternes svar fordeler sig på spørgsmålet om, hvor ofte de har deltaget i *andre* forskningsprojekter end det, som var udgangspunktet for interviewet.

Tabel 2. Hvor ofte har du deltaget i forskningsprojekter, som foregår på din gård, ud over det projekt vi lige har talt om?

Ofte (indenfor de sidste 1-2 år)	6
Af og til (indenfor de sidste 5 år)	9
Sjældnere	9
Husker ikke	0
Aldrig	2
Svar i alt	26

Hvorfor siger landmændene ja til at deltage i forskning?

Landmændene blev også stillet spørgsmålet om, hvorfor de sagde ja til at deltage i forskningsprojekter. Svarerne kan deles i fire temaer:

- Vigtigt at jeg/vi kan lære noget nyt på lige dette område, få egen viden systematiseret/bekræftet
- Vigtigt at vi er åbne om særlige problematikker og bidrager til at belyse dem
- Vigtigt at vi bidrager til branchens udvikling
- Vigtigt at bidrage til forskning som en del af en særlig samfundsproblematik

Vigtigt at jeg/vi kan lære noget nyt på lige det her område –få egen viden systematiseret/bekræftet

Specielt de landmænd, som havde deltaget i projekter med forskning inden for særlige husdyr-emner, talte om, at de gerne ville lære noget nyt, som kunne bruges helt konkret til at forbedre deres egen bedrift.

"Jeg ser på det som spændende, hvad der er bedst at gøre ved amme-søerne. Vi har et problem med for mange pattegrise (5).

"Det er jo et fokuspunkt for os at få nedbragt pattegrisedødeligheden. Det er et ømt punkt for os økologer, når det bliver omtalt, så derfor er det vigtigt med mere viden." (25).

En anden respondent fra ammeso-projektet svarede, at han var med både for at kunne bidrage med ny viden til branchen, men også for selv at kunne lære noget af det. Flere nævnte muligheden for at få faglig sparring, mens et projekt foregik, og så det som en mulighed for at udvikle bedriften.

En landmand, der havde deltaget i et projekt om forlænget laktation, begrundede det med et ønske om at få mere fokus på emnet, mens en anden ønskede at deltage for at få bekræftet sin egen viden, få den systematiseret og få økonomien bedre belyst.

"Det giver jo dokumentation for det man arbejder med. Jeg har jo til daglig mine egne fornemmelser af, hvordan det går, men at få det gennemarbejdet via et forskningsprojekt og få dokumenteret, at det er rigtigt, det man gjorde, det er.. og udfaldet blev også, som jeg havde forventet, at vi kan få samme mælk ud af færre kælvninger."(12).

Vigtigt at vi er åbne om særlige problematikker og bidrager til at belyse dem

I dette tema lå også hos nogle respondenter et krav til dem selv om at forpligte sig over for samfundet, fordi man som producent ofte vil stå som centrum i forskellige debatter.

"Jo flere øjne der er på os, jo bedre. Vi skal løfte i flok, jeg er ikke bange for udviklingen. Det er en samfundsforpligtigelse at gå med i projekter. Vi skal vide, at hvis vi skal eksportere til hele verden, så skal hele verden også kunne komme ind, og se hvad vi laver. Ammesøer er en udfordring for os alle (9).

En landmand, der har været med til at få etableret mini-vådområde på sin jord, nævnte, at det helt konkret også gav en mulighed for at vise projektet frem for det øvrige samfund, som et eksempel på, hvordan det kan gøres.

"Jeg ville gerne vise stedet frem, det er spændende at få det afprøvet, og vi havde et stykke jord, hvor vi ikke avler ret meget. Det er en win-win situation, for vi får samtidig bedre dyrkbar jord, renere natur, en renere å." (17).

Vigtigt at vi bidrager til branchens udvikling

Flere økologiske producenter fremhævede, at branchen var nødt til hele tiden at udvikle sig, og derfor måtte man som producent bidrage til dette, også selv om det af og til kunne være surt fx at skulle indsamle døde pattegrise til obduktion.

"Det var vigtigt for os at få kortlagt noget mere om soens frugtbarhed, og hvorfor nogle fostre ikke er livskraftige. Vi havde da betænkeligheder undervejs, men noget skal vi jo gøre for at holde forskerne i gang. Da vi var midtvejs tænkte jeg, der var meget træls arbejde i det, indsamling af døde grise, pakke dem ind, registrere dem. Vejret spillede også ind, det var ikke lige juhu hel tiden (20).

"Hvis vi ønsker en forandring, så sker der jo ikke noget, hvis vi bare står stille og ikke bidrager. Det er jo altså også utroligt interessant at finde ud af, hvorfor pattegrisene dør. Og økologien ser ikke sådan her ud om 10 år. Vi er langt fra nået i mål, vi kan se rigtig mange potentialer for udvikling (21).

Vigtigt at bidrage til forskning som en del af en særlig samfundsproblematik

Landmænd, der havde været med i forskning omkring virkemidler (drænrør og minivådområder), kobledes deres ønske om at deltage i forskningsprojekterne sammen med den politiske debat på området. En debat,

om hvor meget landbruget må gøde, og hvordan man afbøder for de problemer dette giver, var for nogle deltagere grunden til, at de gik med i projekter for at skaffe ny viden.

"Jeg følte jo, vi blev tromlet af det øvrige samfund, lige meget hvad vi gjorde, så forurener vi, og det var forkert. For 30 år siden var der intet fokus, vi gjorde alt muligt, men det er vi kommet væk fra – til gengæld er nogle af reglerne nu for stramme. Derfor må vi have noget ordentlig forskning, som vi kan leve med." (14).

"Minivådområder er en god ide, fordi man kan lave noget som både gavner miljøet og landbruget, der er udviklingsmuligheder i det, og samtidig er det simpelt. Desuden kommer virkemidler jo ikke af sig selv, jeg vil gerne prøve nogle af, for at kunne beholde kvoten af ekstra kvælstof og så på den måde give noget hjælp den anden vej." (15).

Landmændene blev også bedt om at prioritere mellem en række forklaringer, som omhandler årsager til at være med i forskningsprojekter. Forklaringerne ses i tabel 3 i den rækkefølge, som landmændene prioriterede som vigtigst.

Tabel 3. Prioriterede svar på spørgsmålet: Hvilken beskrivelse passer bedst på dig, når det gælder om at være med i forskningsprojekter? Nogle landmænd valgte mere end et svar.

1.	Det giver ny faglig viden, næsten en slags efteruddannelse	20
2.	Det er godt for medarbejderne, at der kommer forsøg og forskningsprojekter på bedriften, det giver dem ny viden	13
3.	Det er spændende at få nye mennesker ind på gården	7
4.	Det er prestigefuldt at kunne sige ja til at lægge gård til forskning eller forsøg	1

Hvad kan gøre et samarbejde med forskerne besværligt?

Ingen af de interviewede havde direkte erfaret, at samarbejde med forskerne gik helt skævt, men der var flere bud på, hvad man mente, kunne gøre samarbejdet besværligt. Flere gange blev det nævnt, at risiko for dårligt samarbejde afhang af selve projektets indhold. Hvis forsker/tekniker blot var ude for at registrere på gården og gjorde det på baggrund af en god dialog, men uden at det krævede den store involvering af landmanden, var der ingen grund til at frygte problemer.

Samarbejdsproblemer er her delt op i fire temaer:

- Hvis de besøgende (forskere/teknikere) ikke opfører sig ordenligt/dårlig kemi, dårlig kommunikation, og hvis medarbejderne ikke respekteres
- Hvis besøgende (forsker/teknikere) ikke overholder regler for karantæne omkring dyr
- Hvis der mangler klare aftaler/respekt for arbejdsprocesserne, overholdelse af tiden, eller hvis projektet bøvler eller bliver bøvlet
- Du skal selv ville det

Hvis de besøgende (forskere/teknikere) ikke opfører sig ordenligt/dårlig kemi og hvis medarbejderne ikke respekteres

Ingen af de interviewede nævnte eksempler på direkte dårlig kemi, men de nævnte ofte, at god kemi var afgørende – og god opførsel. Konkret blev det nævnt, at det var en barriere, hvis samarbejdet med medarbejderne ikke fungerede.

"Det betyder noget, at den der kommer ikke opfører sig som en, der bare er klog. Det skal være en, der kan lytte. Det bedste er en, som går blandt dyrene, uden at man kan mærke det, også selv om det er en fremmed." (11).

"Det er en barriere, hvis medarbejderne ikke er med på det. Det kan betyde, at det ikke kan fungere. Et projekt på et helt år var meget, syntes jeg, og hvis man så skifter folk undervejs. Medarbejderne sætter pris på, at de som kommer på gården, også taler med dem om, hvordan det går, og hvorfor de nu er her i dag, den slags (10).

"I alle samarbejder betyder kemien bare meget. Det kan være nok så spændende, men hvis de synes, det er et røvhul, som kommer ud på bedriften, så.. Det betyder noget, at når de kommer ud og kigger, så er stemningen positiv. Desuden er det virkelig vigtigt, at man som landmand kan se formålet" (23).

"De skal helst komme ud med en positiv ånd, så gør det ikke så meget, hvis noget bliver besværligt undervejs. Det tror jeg godt, de ved." (26).

Hvis besøgende (forsker/teknikere) ikke overholder regler for karantæne omkring dyr

Tillid til at de besøgende kendte til karantæne-reglerne, og at man kunne stole på, at forskerne/teknikerne overholdt alle regler, blev nævnt af flere.

"Vi skal kunne stole på, at karantæne-reglerne bliver overholdt" (5).

Hvis der mangler klare aftaler/respekt for arbejdsprocesserne/overholdelse af tiden eller projektet bøvler eller bliver bøvlet

Det blev nævnt af nogle, at ekstra besværligheder omkring at afpasse sin tid efter forskerne og mangel på klare aftaler øgede risikoen for dårligt samarbejde. Heri lå også, at det var vigtigt for landmanden at mærke, at forskeren/teknikeren respekterede arbejdsprocesserne på gården. For mange forstyrrelser i den daglige

drift, ville kunne volde problemer. I klare aftaler lå også, at hvis projektet ændrede fokus, og der kom ekstra ting ind i det, var det meget vigtigt, at landmanden blev involveret i, hvorfor det gav mening.

"Der kan jo godt komme nye ting ind, som giver mening for forskeren, fx hvis de begynder at tage ekstra blodprøver, det er ok, hvis det er relevant, men jo mere det gribe ind i hverdagen, jo mere træls kan det blive. Man vil godt have lidt kontrol med, hvornår opgaverne udføres." (13).

"Det bliver besværligt, hvis man skal afpasse sin tid – og hvis koordineringen så glipper" (6).

"Det er vigtigt, at de ikke går i vejen, og de var da også flinke nok til at komme en dag, hvor vi ikke fravænnede. De skal tage hensyn til vores arbejdsproces, respektere det arbejde vi gør." (8).

Et andet spørgsmål om tiden som barriere for samarbejde blev fremhævet af en landmand, som forklarede, at hvis projektet pludselig tager ekstra tid, og man oplever, at man ikke får sin tid betalt, så skaber det problemer. Et projekt, der begynder at virke bøvlet, kan være med til, at man ikke har den store lyst til at fortsætte.

"Åh, ja, det kan være bøvlet med alle de registreringer, vi skulle hjælpe til med. Vi er en arbejdsplads med mange unge, og hver gang der kom en ny ansat, skulle de jo lære at registrere. Det var det sejeste, også at holde det kørende, hvis man var underbemandet." (21).

Et projekt kan også få et sværere samarbejde, hvis der skal laves meget postyr omkring dyrene. En landmand forklarer:

"Jeg/vi har været med i andre projekter, hvor der skulle tages prøver af grise, og hvor hele processen var voldsom for grisene, så der blev meget postyr omkring dem. Jeg kan ikke huske det præcist, men jeg kan huske, vi talte om, at det her var mere, end vi brød os om, fordi det var stressende for dyrene". (25).

Du skal selv ville det

Åbenhed og tillid til hinanden går begge veje, påpegede flere landmænd. Man skal, som en formulerede det, ikke stille sig på bagbenene, men selv være med til at finde løsninger eller "tage ja-hatten på", som en landmand formulerede det.

"Han, forskeren, var åben, og jeg var åben, vi lagde tal frem og gav bemyndigelse til at trække tal fra databaserne, vi snakkede frit sammen (14).

En enkelt landmand kendte til et projekt, hvor samarbejdet var blevet virkelig dårligt, og han mente, at det gik begge veje. Han fremhævede, at dels var kommunikationen undervejs glippet, dels var projektet aldrig blevet ordenligt afsluttet. Hverken de involverede landmænd eller forskerne havde god kommunikation.

"De, landmændene, havde ingen forståelse for projektet, og hvis de fandt noget at kritisere forskerne for, så gjorde de det, fx havde man glemt at lægge nogle dæksler på plads. Alting gav konflikt, og man måtte faktisk opgive til slut. Grundlæggende tænker jeg, at man som landmand skal have en ide om, at man bidrager med

noget positivt, og man skal forstå, hvordan projekterne kommer til verden, forstå bureaukratiet og personkredsen bag. En forsker, der er optaget af sin forskning, er ikke altid god til at snakke med landmænd, så gensidig forståelse er virkelig vigtig. Hvis der for eksempel sker det, at pengeskassen løber tør undervejs, og projektet står stille, jamen det kan landmænd jo ikke bare forstå – og så bliver det en konflikt, at forskerne ikke kommer tilbage og lægger brøddækslet på plads... (18).

Hvad kan fremme samarbejdet?

Klare aftaler og klare forventninger til, hvad landmanden skal bidrage med, var hovedprioriteten, når landmændene nævnte, hvad der fremmer samarbejdet mellem forskere og landmænd. Det som fremmer samarbejdet kan deles op i tre temaer

- Klare aftaler, konkret fremlæggelse, praktisk hensyntagen
- God kemi – interesseret i godt samarbejde
- God respons undervejs og til slut

Klare aftaler, konkret fremlæggelse og praktisk hensyntagen

Et samarbejde blev bedst, fremhævede flere, hvis der altid var et klart mål med projektet. En landmand fremhævede, at hvis man ikke selv måtte påvirke processen, var det utroligt vigtigt at kende til projektets mål, og gerne have det på skrift.

"I mit tilfælde var det vigtigt, at vi overholdt aftalerne, ikke bare mundtlige, men i skriftlige form, på mail. Det synes jeg har fungeret godt. Også at der er en tovholder, at der ringes i god tid, at der tages referat (21).

I ønsket om et klart mål og en klar aftale lå også, at nogle landmænd syntes, at hvis projekterne blev skitseret for teoretisk for dem, så mistede man gejstren.

"Det kan også blive for besværligt, for teoretisk, så man ikke kan fordøje det materiale, man får, det er for langhåret og for u-specifikt. Jeg gider ikke være med i noget, som er u-specifikt. Jeg vil gerne have så konkret et materiale som muligt – og så er det afgørende, at de lytter til mig i de første indledende samtaler" (15).

Under aftalerne lå også, at der blev taget praktiske hensyn til landmandens hverdag.

God kemi – interesseret i godt samarbejde

God kemi blev nævnt af mange. Herunder hørte, at forskerne var fleksible og lydhøre, venlige og parat til en snak, når de kom og samlede data ind.

"Hun kom og ryddede op i det, vi havde indsamlet, en gang i kvartalet. Virkelig frisk kvinde, der bare ville det bedste, man kan jo ikke sige nej til sådan en, hun havde meget energi, og selv om noget af det vi skulle bidrage med virkede mindre motiverende, så gjorde hendes gejst, at man fortsatte." (20).

Det fungerede udmærket, de var fleksible, og de skulle ikke andet end vises rundt og så et kort interview. Jeg var lidt med på første besøg, fordi vi har gamle stalden som man kan fare vild i, så de skulle lære logistikken at kende (8).

God respons undervejs og til slut

Flere var inde på at gode midtvejsmøder og en ordentlig afslutning havde stor betydning for samarbejdet. Midtvejsmøder kunne holde motivationen oppe, men det ville altid afhænge af, hvilken type projekt det handlede om.

En landmand, der medvirkede i et projekt om minivådområder, formulerede det sådan her:

"De kom en del på gården, en overgang hver 3. uge, og faktisk tror jeg, landmænd elsker når de kommer og giver deres viden videre, det betyder også meget for os, når de kommer, man er jo spændt på, om den her indsats virker netop i dit område (17).

En landmand, der ofte medvirkede i projekter pegede på, at tilbagemeldinger altid afhang af, hvilken type af projekt man var med i.

"Det kommer jo altid an på projektet. Er der tale om et langt projekt med flere involverede, så er det godt med et midtvejsmøde, også hvis der er del-elementer, som afsluttes undervejs. Det er i det hele taget fint at få en status, som viser, at de kærer sig om de involverede, det holder motivationen oppe." (23).

Det blev også fremhævet, at typen af respons afhang af, om den blev leveret i et sprog, man havde mulighed for at forstå.

"Jeg synes slut-respons afhænger helt af – ja vi har fået skriftlige rapporter jo, og nogle har været i et forskersprog, og så bliver det mindre interessant." (25).

Betydningen af økonomisk kompensation for at deltage

Cirka halvdelen af de 26 interviewede havde prøvet at få økonomisk kompensation i forbindelse med deltagelse i projekter, oftest for arbejdstimer, men i få tilfælde også for udstyr. Den anden halvdel havde ikke fået kompensation.

Et flertal (N=19) svarede, at de også fremover ville sige ja til nogle typer af forskning uden at få økonomisk kompensation, men det afhang af, hvad projektet gik ud på, og hvad det krævede af dem. En enkelt svarede, at han altid ville sige ja, uanset kompensation eller ej, mens seks svarede, at de kun vil sige ja, hvis de fik en økonomisk kompensation. Begrundelsen for altid at sige nej, hvis der ikke var kompensation var blandt andet, at "det jo er en forretning, vi driver" (17) samt: "Hvis jeg skal bruge min tid på det, vil jeg have kompensation" (11).

Andre fremhævede, at det afgørende var, hvad man kunne lære af projektet – om det var noget, man kunne bruge til noget. En landmand, der svarede, at han også ville deltage uden at få økonomisk kompensation, formulerede det således:

"I princippet betyder det ikke noget. Men hvis jeg skal bruge folk 10 timer om ugen på det, så skal jeg, hvis der ikke kompenseres, være helt sikker på, at der kommer noget ud af det. At resultatet kan omsættes til økonomisk gevinst – det kan jo i sig selv være en motivation til at være med i det. Jeg vil vurdere det i den enkelte situation. Jeg ville jo heller ikke gå med, hvis jeg ikke troede på det, også selv om jeg blev kompenseret." (23).

Rådfører landmænd sig med deres organisation/dyrlæge før de siger ja til at deltage i forskning?

Halvdelen af respondenterne (N=14) svarede nej til spørgsmålet, om de rådførte sig med nogen, før de indgik i forskning eller forsøg. De øvrige svarede ja, eller rettere: *Måske*, for det kom an på emnet. Typisk rådførte de sig med enten SEGES, en konsulent eller dyrlægen.

Om at ville deltage i forskning fremover

I tabel 4 ses respondenternes svar på fem forskellige spørgsmål, som alle handler om landmændenes syn på at deltage i forskning fremover.

Tabel 4

	Vil du, som du ser det lige nu, sige ja til nye forskningsprojekter?	Synes du generelt, landmænd bør sige ja til at lægge gård til forskning/forsøg	Er der projekter, du har sagt nej til at deltage i?	Er der projekter, du VED du ville sige nej til at deltage i?	Er der projekter, du ved, du altid ville sige ja til at deltage i?
Ja	20	18	6	13	6
Nej	1	3	20	4	3
Måske	5	-	-	1	
Ved ikke	-	5	-	8	17
Svar i alt	26	26	26	26	26

Mange af de, der svarede ja til at gå med i nye forskningsprojekter, tog samtidig med deres ja et vist forbehold, som ofte handlede om, at deltagelse kræver tid og overskud. En respondent bemærkede, at et ja afhæng af projektets indhold: "Jeg ville ikke sige ja til sådan nogle Bjørn Lomborg typer" (13). En anden bemærkede, at han nok ville sige ja, men at han også ville søge mere information om projektets indhold, end han gjorde for 10 år siden. En tredje bemærkning handlede om, at et ja forudsatte, at medarbejderne på bedriften også var positive. En økolog svarede, at han altid ville sige ja til at deltage, hvis projektet kunne udvikle det økologiske koncept, men samtidig var det også afgørende, at han selv troede på det.

De landmænd, der svarede ja til, at landmænd generelt bør lægge gård til forskning, tog i de fleste tilfælde forbehold i deres kommentarer til spørgsmålet, fx svarede respondent 17, at det måtte afhænge af, om man havde overskud til det, og lignende udtryk blev brugt af andre. En økologisk landmand svarede ja ud fra følgende begrundelse:

"Vi vil gerne som landmænd drage viden af resultaterne. Så må man også deltage. Især i vores branche, hvor vi ikke har været så mange." (25).

En enkelt svarede nej, idet han påpegede, at ikke alle bedrifter vil være egnede til det, nogle vil være for små og ikke have de nødvendige ressourcer. En af de, der svarede ja, pegede på det som en forpligtigelse over for den økologiske udvikling

"Fordi det er med til at udvikle ens egen bedrift men også selve den økologiske svineproduktion, så et eller andet sted så .. Hvis alle siger nej, så sker der ikke noget. Det synes jeg, at man ska. Visse grunde kan der være til at sige nej, men jeg synes det er meget godt, det er for folks egen skyld også. Ny viden, det kan alle have brug for." (24).

Nej til at deltage i et projekt blev blandt andet begrundet med, at man manglede overskud på bedriften, for eksempel hvis man var i undertal med medarbejdere. Et andet eksempel på et nej blev begrundet med, at projektet handlede om MRSA, og landmanden frygtede, at han ikke kunne forblive anonym, hvis han deltog. Uden sikker anonymitet frygtede han, at gården blev hængt ud i medierne.

Nogle landmænd var meget bevidste om, at der var visse typer af projekter, de *altid* ville sige *nej* til at deltage i. Flere eksempler omhandlede rent kommercielle projekter, hvor man vidste, at resultaterne ville blive brugt i markedsføring, og hvor resultaterne alene havde til formål at fremme bestemte produkter. Et andet eksempel på projekter nogle ville sige nej til var, hvis man kunne se, at visse NGO'ere stod bag, blandt andet Danmarks Naturfredningsforening eller Dyrenes Beskyttelse.

Spørgsmålet, om der var projekter, man altid ville sige *ja* til at deltage i, var mange respondenter ikke i stand til at svare på. Det centrale hos de, der sagde ja, handlede om, at projekter, som de vurderede ville skabe fremgang for branchen, altid ville få et ja. En enkelt svineproducent svarede, at alle projekter om svin ville han sige ja til, men generelt var holdningen, at det måtte man se an. Det kom an på, hvad projektet handlede om.

Bliver I overrendt?

Respondenterne blev også spurgt, om de oplevede, de blev overrendt af forskerne. Næsten alle respondenterne svarede nej til dette. En enkelt svarede ja, men påpegede, at det især var myndighederne, som han følte sig overrendt af, og emnet var i højere grad kontrol og ikke i relation til forskning.

Forskning som myndighedsbetjening

I tabel 5 ses landmændenes svar på, om det har betydning for deres deltagelse i forskning, at svar på projekter går videre til myndighederne, fx Fødevarestyrelsen eller Landbrugsstyrelsen

Tabel 5. Nogle af universitets projekter laver vi fordi myndighederne beder os om det. Det betyder, at svaret på projektet går videre til myndighederne, fx Fødevarestyrelsen eller Landbrugsstyrelsen. Har det nogen betydning for dig?

Nej	16
Ja	4
Måske	6
Svar i alt	26

Spørgsmålet udløste mange ekstra kommentarer blandt respondenterne. Blandt de som svarede nej til, at det har betydning, var begrundelsen blandt andet, at åbenhed var afgørende for branchen, og det gjaldt også over for myndighederne. Desuden var det et argument, at det var bedre at være med end at stå udenfor.

"Nej, jeg kan sagtens være med i det, når det er noget, som omhandler svineproduktion. Jeg tænker ikke, at det hjælper, at man siger nej, det gennemføres jo alligevel, så hvis man er bange for, hvordan det bruges, så må man prøve at påvirke området igennem de forskellige organer, så man kan give den pågældende myndighed den nødvendige viden." (24).

Nej, hvorfor skulle jeg sige nej af den grund? Det er det fagligt spændende, der interesserer mig, og så er det ikke afgørende, på hvilken baggrund det bliver lavet." (23).

"Nej, vi har ikke noget at skjule. Når man viser, det bliver gjort godt nok, så er det en indikation for, at der ikke behøver at blive lavet om på tingene." (1).

En anden begrundelse for at sige ja, selv om svaret gik til myndighederne, handlede om, at man var nødt til at bidrage til nye resultater på områder, som hele tiden udviklede sig:

"Altså, på nogle områder er tallene jo super gamle, og så må vi hellere bidrage til nye tal og friske tal. For eksempel på virkemidler, hvor tallene er anderledes end forventet, det er tankevækkende, og det skal vi have frem, set fra mit udgangspunkt." (15).

Begrundelsen for at svare ja til, at det kunne have betydning, var blandt andet frygten for nye reguleringer.

"Ja, hvis det betyder, at der kunne komme nye stramninger, kunne jeg godt være betænkelig" (10).

En respondent pegede på, at han ville tøve med at deltage, hvis det var myndighederne, der spurgte til visse emner:

"Jeg kunne da godt finde på at sige nej til et projekt om halekupering, som et frisk eksempel. Man er jo lidt bange for det tilfælde, at der kommer forkerte data ud i medierne, for medierne vælger den synsvinkel, de selv ønsker. Der var da også en vis risiko for, at data fra ammeso-projektet kunne blive misbrugt." (3).

Skepsis på grund af debatten i medierne

I tabel 6 ses landmændenes svar på, om de er enige eller uenige i at debatten i medierne om uenighed mellem fx politikere og forskere betyder, at landmænd er mere skeptiske overfor at sige ja til at deltage i forskning.

Tabel 6. Der har været rejst en debat i medierne om at landmænd i dag er mere skeptiske overfor at sige ja til at deltage i forskning, blandt andet fordi der er en skærpet debat og uenighed mellem fx politikere og forskere. Enig eller uenig?

Enig	13
Uenig	9
Ved ikke	4
Svar i alt	26

Kommentarerne fra respondenterne viste blandt andet, at man overordnet godt kunne være enige i, at debatten i medierne gjorde nogle landmænd mere skeptiske, men at man samtidig personligt kunne være imod denne skepsis. Fx svarede landmand 13 og 25:

"Jeg er enig. Jeg tror, mange har det sådan, men jeg synes det ikke selv. Jeg synes jo det med at bidrage til fællesskabet og få en ny viden er vigtig for alle, så det er en forpligtigelse, man har, ligesom at man også tager imod besøg på gården. Det er vigtigt som bidrag til en forståelse af landbruget. Jeg synes ikke skepsis må vinde, men der har jo været rigtig meget miljødebat, og nogle synes, at det er forskernes skyld, at vi får strammere regler, så jo, det påvirker nogen."

"Jeg tror gerne, at nogle er mere skeptiske. Det gælder ikke for mit vedkommende, men generelt vil mange gerne mele deres egen kage, for eksempel når det gælder brugen af pesticider og risikoen for grundvandet. Som økolog har vi ikke de problemer, vi prøver at lave et fornuftigt sædskifte."

En respondent pegede på, at det var MRSA-debatten, som gjorde mange svineproducenter skeptiske. Det havde hun forståelse for, men ønskede samtidig ikke, at landmænd holdt sig væk fra deltagelse i forskning.

"Det er MRSA-sagen, der har gjort rigtig meget dårligt for forskning – for dem, der har lyst til at være med. Men vi har ikke noget at skjule. Jeg ved, at selv om jeg har opfordret mange til at være med, så kan det bruges uhensigtsmæssigt, fordi nogle kan blive hængt ud, det kan bruges negativt." (24).

En landmand, der erklærede sig enig i, at der er mere skepsis, påpegede, at det hang sammen med, at han synes, at erhvervet blev hængt ud på miljøområdet.

"Det er fordi, erhvervet er hængt ud, det gider vi ikke, det er jo vores job, og vi ved mere om tingene. Jeg er bekendt med landmænd, der siger, "det gider vi ikke være med i". Det er træls, men jeg kan godt forstå det (...) Det gavner ikke samarbejdet, når forskere går ud og siger én ting om udvaskning, og så viser fakta noget andet. Man skal holde holdninger for sig selv og bruge fagligheden." (16).

En bekymring for om forskerne er politiske var en af forklaringerne fra en landmand på, hvorfor han var skeptisk overfor at deltage.

"Måske har vi nogle forskere, der i dag, udover at de er ansat på universitetet, så har de en politisk holdning til det. Der står jeg af (...) I min tilgang skal de være uafhængige, og de skal arbejde med noget relevant." (6).

De landmænd, der var uenige, var det blandt andet, fordi de ønskede at være positive over for forskning, men først og fremmest ønskede de at have indflydelse på udviklingen via forskningen. Nogle var inde på at skepsis kunne komme til at stå op imod oplysning.

"Som udgangspunkt er jeg positiv overfor, at der forskes, og der gøres noget, det vil jeg gerne bidrage til, det er tåbeligt bare at sige nej. Så kommer der bare en lov, og det er bedre at være med til at bestemme end at stå bagefter og være utilfreds." (15).

"Det er jo naturligt i et oplyst samfund, at nogle er skeptiske over for andres holdninger – og så er det bedre at få forskerne ud og synliggøre, hvad der sker. Men jeg er da selv blevet lidt mere skeptisk overfor visse projekter. For det kan misbruges og fejlfortolkes, når medierne vælger deres egen vinkel bagefter" (2).

Sammenfattende diskussion

Undersøgelsen viste, at langt de fleste landmænd, hvad enten de var økologer eller konventionelle, var positive overfor at deltage i forskning, og at det gav mening for landmændene at deltage i bedriftsbaseret forskning. Det gjaldt både de projekter, som de adspurgte aktuelt havde været med i og i forhold til at deltage i fremtidige projekter.

En formodning om, at landmænd ville tøve med at medvirke i projekter, hvis data fra forskningen gik videre til myndighederne, viste sig ikke at holde stik. Et flertal af de medvirkende var ikke bekymrede over dette men så det snarere som vigtigt, at netop private landbrug siger ja til at deltage, så de rejste spørgsmål undersøges og behandles i landbrugets daglige virkelighed.

En del af de adspurgte landmænd i undersøgelsen var dog enige i, at en dominerende politisk debat, for eksempel som den der har været omkring forskning i miljøet, kan betyde, at nogle landmænd vil være mere skeptiske overfor at deltage i forskning, fordi de frygter at forskerne er politiske, og at fagligheden sættes over styr. Politisk betændte emner kan være med til, at landmænd tøver med deltagelse, men det var ikke en dominerende tendens. Deltagelse i ømtålelige eller kontroversielle emner ansås af nogle af deltagerne som ekstra vigtigt – fordi disse emner skulle belyses via forskning - og det kunne være noget, man havde en særlig forpligtigelse til at bidrage til.

Vi spurgte, forud for undersøgelsen, hvad landmændene ser som motiverende, og hvad de ser som barrierer, når det gælder om at lægge gård til bedriftsbaseret forskning. Resultatet viste, at god kommunikation og klar planlægning var altafgørende, og at det motiverer, hvis man bliver orienteret undervejs, især i langvarige projekter hvor man er meget involveret i indsamlingen af data.

Ingen landmænd i undersøgelsen havde oplevet barrierer i et forskningsprojekt, så det endte med ikke at fungere for den landmand, som lagde gård/dyr/jord til. Flertallet fremhævede, at det som forhindrede, at der opstod barrierer, først og fremmest handlede om god kemi, god kommunikation og god planlægning.

”God kemi” handlede blandt andet om, at forskere/teknikere var åbne og imødekommende, når de kom på bedriften, og at de brugte tid på samarbejdet. Samtidig måtte de ikke agere, så det gik ud over den daglige produktion eller tog uventet meget tid for landmanden. Det handlede også om, at forskere/teknikere kunne indgå i hverdagens produktionsbetingelser og omgås dyrene på en rolig måde, hvis projektet omfatter husdyr – og at man kunne samarbejde med medarbejderne. Medarbejdernes deltagelse og inddragelse i projekterne blev vægtet højt af landmændene, især i de projekter hvor gården blev besøgt flere gange, og det forventedes til en vis grad, at forskerne forstod at inddrage medarbejderne.

Med god kommunikation mente landmændene blandt andet, at der blev lagt en klar plan for projektet, og at man blev orienteret, hvis den blev ændret. De mente også, at kommunikation om projektets resultat var meget vigtigt, nogle gange gerne som delresultater undervejs men især ved afslutningen.

Selve metoden, som bruges til at afrapportere projektet, var der er ikke nogle bestemte, entydige krav til – det afhæng af projektets type, men også af hvad landmanden personligt foretrak. For nogle var en mail nok, for andre var det nok at følge med på nettet eller få et link til en faglig artikel om resultatet. Nogle foretrak derimod en mundtlig afrapportering på gården eller i form af ERFA-lignende møder.

Selv om landmændene i denne undersøgelse var overvejende positive overfor at deltage i forskning, var de også kritiske, hvis deres forventninger ikke blev imødekommet. Et område, som blev nævnt specifikt som demotiverende for et samarbejde var, hvis den aftalte økonomiske kompensation blev forsinket, så landmanden fik et økonomisk udlæg. Mange af landmændene ville gerne i et vist omfang deltage i forskning, uden at de nødvendigvis fik penge for det, men hvis de havde lagt timer i projektet, og den efterfølgende kompensation udeblev/blev forsinket, vakte det irritation og undren.

Anbefalinger

- Forskningsprojekter, der tager afsæt i private landbrug, bør sætte god tid af til kommunikationen, både undervejs i projektet, og når resultaterne skal ud
- Planen for forskningsprojektet bør være klar og tydelig for landmanden, og hvis den ændres undervejs, skal det kommunikeres klart
- En god slut-afrapportering har stor betydning. Afrapporteringen kan med fordel tage hensyn til den enkelte landmands behov, hvis der er tale om få deltagere, og hvis det er muligt. Nogle landmænd foretrækker kort skriftlige kommunikation, andre et mundtligt møde. Det er vigtigt at tage forskellige målrettede metoder i brug, når det gælder den endelige afrapportering
- God kemi mellem forskere/landmænd spiller en stor rolle for landmændenes motivation, især i længerevarende projekter, men generelt er det en af de vigtigste parametre for alle deltagere i undersøgelsen, at landmanden føler sig mødt med respekt og åbenhed, og at forskerne giver sig tid til samarbejdet og til at formidle projektet – også til medarbejderne
- Afregningen til de deltagende landmænd bør ske til tiden, og hvis der sker forsinkelser, bør landmændene orienteres om hvorfor
- Man skal, som landmand formulerede det, ikke stille sig på bagbenene, men selv være med til at finde løsninger eller "tage ja-hatten på". Åbenhed og tillid til hinanden går begge veje. Det blev påpeget af både landmænd og forskere.

DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug er den faglige indgang til jordbrugs- og fødevareforskningen ved Aarhus Universitet (AU). Centrets hovedopgaver er videnudveksling, rådgivning og interaktion med myndigheder, organisationer og erhvervsvirksomheder.

Centret koordinerer videnudveksling og rådgivning ved de institutter, som har fødevarer og jordbrug, som hovedområde eller et meget betydende delområde:

Institut for Husdyrvidenskab
Institut for Fødevarer
Institut for Agroøkologi
Institut for Ingeniørvidenskab
Institut for Molekylærbiologi og Genetik

Herudover har DCA mulighed for at inddrage andre enheder ved AU, som har forskning af relevans for fagområdet.

RESUME

I dele af forskningen ved DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet, indgår det som et vigtigt element, at forskerne samarbejder med private landbrug. Mange forskere har løbende brug for et samarbejde med landbrug/landmænd for at udføre deres forskning, og det er vigtigt, at landmændene kan og vil deltage.

Formålet med det projekt, som beskrives i denne rapport, har været at undersøge landmændenes erfaringer med at deltage i forskningsprojekter, herunder hvilke positive og negative oplevelser de måtte have haft, som kan have betydning for deres (og andres) fremtidige motivation for at åbne bedriften for nye forskningsprojekter. Ud fra denne viden håber vi at kunne give inspiration, råd og vejledning, som kan klæde andre forskere og landmænd bedre på i forhold til fremtidige fælles samarbejder omkring bedriftsbaserede forskningsprojekter mellem landbrug og universitet.